

сотрудничеств : справочный док. 13 Конгресс ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию (Доха, 12–19 апр. 2015 г. (A/CONF.222/12). URL: http://www.unodc.org/documents/congress/Documentation/A-CONF.222-12_Workshop3/ACONF222_12_r_V1500665.pdf

Ключові слова: кіберзлочин, особа злочинця, службові злочини, службові обов'язки, протидія.

Key words: cybercrime, the person of the criminal, official crimes, job responsibilities, counteraction.

ЧЕРНОВ ОЛЕКСАНДР ВІТАЛІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри криміналістики*

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕШКОД ЗДІЙСНЕННЮ ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ ТА В УМОВАХ МАСОВИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Наразі, внаслідок складної та критичної ситуації в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення країни агресора в нашу країну, що ускладнюється соціально-економічними та політичними умовами, досить гостро постає питання щодо здійснення ефективного розслідування злочинів, а зокрема вбивств працівників правоохоронних органів, що скоюються під час війни. Як наслідок цього, з'являється проблема пов'язана із зростанням кількості вчинених злочинів проти життя і здоров'я особи за допомогою застосування різноманітних способів та засобів вчинення злочинів цієї категорії. В даному контексті, питання підіймається досить гостро, оскільки саме працівники правоохоронного органу є тією групою осіб, що здійснює підтримання правопорядку у країні під час дії воєнного стану та відповідно знаходиться у підвищеній бойовій готовності до виконання завдань щодо недопущення вчинення кримінальних правопорушень, наслідком чого, вони є найбільш вразливою категорією жертв щодо вчинення проти них таких злочинів.

Внаслідок широкомасштабної військової агресії на території України одним із основних чинників, що суттєво позначається на індексі безпеки, слід вважати збільшення незаконних потоків вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв в Україні. У той же час, є також і загальні проблеми у здійсненні розслідування, які, притаманні розслідуванню саме зазначеній категорії злочинів та вказують на те, що недостатня якість розслідування є наслідком не виключно обставин війни, але й загальною проблемою нездатності органів досудового слідства діяти ефективно.

Відповідно до статті 7 Кримінального процесуального Кодексу України (далі – КПК України), зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження серед яких верховенство права, законність, безпосередність дослідження показань, речей і документів тощо [1].

Так, першою можемо зазначити проблему спроможності та належної мотивації розслідування. Ця проблема зумовлює цілий комплекс наслідків, що виявляються у недобросовісному підході до проведення розслідування, що виражається прагненні якомога швидше здійснити закриття провадження або ж зводити розслідування до розроблення найбільш «вірогідної» для слідчого версії, що дозволить швидше завершити розслідування. При цьому, не здійснюється побудова всіх можливих реалістичних версій вчиненого злочину та не проводиться їх належна одночасна перевірка, в тому числі своєчасно не виявляються та не допитуються свідки, поза увагою залишається велика кількість доказів, а матеріали кримінальних проваджень просто залишаються лежати у кабінетах слідчих «мертвим вантажем». Крім цього, слідчим також часто бракує належної матеріально-технічної бази (починаючи від офісної техніки і завершуючи автомобілями), що робить ефективне розслідування майже неможливим. Інколи допомогу їм надають волонтери, але така практика є епізодичною через вкрай низький рівень довіри до правоохоронної системи з боку суспільства.

Наступною болючою проблемою що є і залишається для України є перевантаженість слідчих кількістю кримінальних проваджень при мізерній оплаті їх роботи. На територіях Донецької та Луганської областей, де обсяг та складність справ збільшується в рази, а також в умовах наявності інших демотивуючих факторів, ця проблема набуває особливого масштабу.

Наступною кричущою перешкодою у здійсненні ефективного розслідування умисних вбивств працівників правоохоронних органів під час дії воєнного стану та в умовах масових збройних конфліктів є відсутність у слідчих досвіду роботи в умовах збройного конфлікту та війни. Так, правоохоронна система України вперше зіштовхнулась зі злочинами такого масштабу: за інтенсивністю, кількістю постраждалих, характеристикою мережі виконавців тощо. На території нашої сучасної держави дотепер ніколи не було масових збройних конфліктів і війни і саме тому у правоохоронних органів немає досвіду роботи в таких умовах та з кримінальними правопорушеннями такої специфіки.

Варто зазначити, що слідчим бракує кваліфікації, досвіду використання вже розроблених типових методик розслідування подібних злочинів та вміння аналізувати та співставляти значну кількість різноманітної інформації. Тому нагальною стає розроблення саме спеціальної окремої методики розслідування умисних вбивств працівника правоохоронного органу, яку б практичні працівники слідчих органів могли б застосовувати при здійсненні розслідування такої категорії справ «по гарячих слідах».

Крім вищевикладеного, варто зазначити, що недостатньою є кількість та якість наявних технічних засобів, аби зробити процес аналізу більш спрощеним та ефективнішим. Ці фактори суттєво ускладнюють процес розслідування кримінальних правопорушень. Війна, що де-факто розгорнулася на території України значно ускладнює роботу слідчих. З іншого боку, цим фактом нерідко маніпулюють, виправдовуючи бездіяльність складною воєнно-політичною ситуацією в регіоні. Визначальним у такому випадку слугує відсутність самого процесу розслідування, належних зусиль слідчого щодо проведення певних окремих слідчих дій.

Поряд із зазначеним, до числа перешкод у здійсненні ефективного розслідування можна додати недоліки запровадженого у 2012 році Кримінального процесуального Кодексу України, які полягають у занадто інтенсивному, судовому контролі за діями слідчого.

Крім того, до числа перешкод у здійсненні розслідування зазначеної категорії справ варто віднести і конкретні недоліки роботи слідчих органів. Серед таких недоліків першим можемо виділити ігнорування обов'язку слідчого щодо своєчасного встановлення та допиту свідків та проведення інших невідкладних слідчих дій. Відповідно до КПК України, слідчий зобов'язаний здійснити певні процесуальні дії при розслідуванні справи. До таких дій належить зокрема й допит свідків, але досить часто це зобов'язання слідчими не дотримується.

Наступною перешкодою у здійсненні ефективного розслідування зі сторони слідства є фальсифікація можливих доказів. Замість проведення детального, прозорого і якісного розслідування злочину правоохоронними органами обирається стратегія знищення де-факто матеріалів кримінального провадження, коли, попри наявність належної інформації, слідчим свідомо в процесуальних документах не фіксуються дані наприклад щодо особи підозрюваного. Натомість обираються нейтральні формулювання з числа загальних типових формулювань: «невстановлені особи», «міліціонер» і т.п. Таким чином, є підстави вважати такі дії спробою фальсифікації доказів і матеріалів кримінального провадження в цілому.

Також, досить часто можна стикнутися із такою перешкодою здійснення ефективного розслідування як відсутність волі або страх місцевих правоохоронців розслідувати злочини своїх колишніх/теперішніх колег або військових. Тим не менш, як показує практика, що нерідко саме вони є виконавцями або причетними до вчинення злочину.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що саме такі перешкоди, що заважають ефективному розслідуванню в кінцевому результаті призводять до того, що злочинець залишається безкарним, а розслідування не давши результатів «по гарячим слідам» просто зводиться нанівець. Саме безкарність породжує також високий рівень суспільної фрустрації, що робить неможливим примирення, а навпаки сприяє зростанню напруги в суспільстві. Зворотній боком такої ситуації може стати поява народних месників та «судів Лінча». Хоча варто зауважити, що в Україні ця небезпека не є яскраво вираже-

ною, утім, є випадки, коли громадяни намагаються вчиняти самосуд, вважаючи, що органи слідства залишаються бездіяльними або навіть покривають тих, чиї дії, як вони вважають, призвели до захоплення території незаконними збройними формуваннями.

Тож, одним із центральних негативних наслідків неефективного проведення розслідування полягає в тому, що виникає необхідність підвищеної ініціативності щодо проведення розслідування з боку родичів та представників потерпілих, їх адвокатів та правозахисників. Нажаль, досить часто маємо ситуацію за якої якщо представники потерпілого, а також активісти та журналісти не наполягають на розслідуванні справи і не привертають до цього увагу суспільства, вірогідність того, що вона зрушить з місця та буде належним чином розслідувана, а винні будуть притягнуті до кримінальної відповідальності майже немає.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>

Ключові слова: умисне вбивство, працівник правоохоронного органу, розслідування, воєнний стан.

Key words: premeditated murder, law enforcement officer, investigation, martial law.